

Date: 3<sup>rd</sup> December-2024

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MULOQOTCHANLIKNI  
KUCHAYTIRUVCHI PSIXOLOGIK MASHG'ULOTLAR

**Sharapova Dildora Baxtiyorovna**

International school of finance technology and science instituti katta o'qituvchisi,  
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, (PhD)

**Saidakromova Robiya Buniyod qizi**

International school of finance technology and science instituti, Boshlang'ich ta'lim  
yo'nalishi, 1-kurs, 24-BT-01 guruhi talabasi

**Sultonova Fotima Davronjon qizi**

International school of finance technology and science instituti, Boshlang'ich ta'lim  
yo'nalishi, 1-kurs, 24-BT-01 guruhi talabasi

**Annotasiya.** Muloqot inson hayoti va faoliyatining muhim qismi sanaladi. Chunki muloqot yordamida insonlar haayotiy ko'nikmalarni o'zlashtirib, o'z ehtiyojlarini qondirish uchun birgalikda harakat qilish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ushbu maqola muloqot jarayonida inson xulq-atvorining muayyan obrazi o'rganilib, boshlang'ich sinf o'quvchilarining muloqotchanlik ko'nikmalarini kuchaytiruvchi psixologik mashg'ulotlar targ'ibotiga bag'ishlanadi.

**Kalit so'zlar:** muloqot, kommunikatsiya, o'yinlar, nutq, pedagogic ta'sir, tashqi obyekt, motivatsiya.

**Аннотация.** Общение является важной частью жизни и деятельности человека. Потому что с помощью общения люди имеют возможность приобретать жизненные навыки и работать вместе для удовлетворения своих потребностей. Данная статья рассматривает определенный образ поведения человека в процессе общения и посвящена пропаганде психологических упражнений, укрепляющих коммуникативные навыки учащихся младших классов.

**Ключевые слова:** диалог, общение, игры, речь, педагогическое воздействие, внешний объект, мотивация.

**Abstract.** Communication is an important part of human life and activity. Because through communication people have the opportunity to acquire life skills and work together to meet their needs. This article examines a certain way of human behavior in the process of communication and is devoted to the promotion of psychological exercises that strengthen the communication skills of primary school students.

**Key words:** dialogue, communication, games, speech, pedagogical influence, external object, motivation.

**Kirish.** Muloqot — odamlar o'rtasida birgalikdagi faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan bog'lanishlar rivojlanishining ko'p qirrali jarayonidir. Muloqot (munosabat) birgalikda faoliyat ko'rsatuvchilar o'rtasida axborot ayirboshlashni o'z ichiga oladi. Bunda munosabatning kommunikativ (o'zaro aloqaga doir) jihati hisobga olinadi. Muloqot tushunchasini kommunikatsiyadan farqlash kerak. Kommunikatsiya — tirik va o'lik



Date: 3<sup>rd</sup>December-2024

tabiatdagi tizimlar o'rtasida axborot almashinuvini anglatadi. Hayvonlar o'rtasidagi signallar almashinuvi, insonning texnik vositalar bilan aloqa qilishi — bularning barchasi kommunikatsiya. Muloqot esa faqat insonlar o'rtasidagina amalga oshirilishi mumkin. Inson bolasi aynan boshqalar bilan muloqotda va munosabatda bo'lish jarayonida shaxsga aylanib boradi, ijtimoiy tajriba va madaniyatni egallab boradi. Muloqot ijtimoiy faollikning ontogeneza (individual rivojlanish yo'li) paydo bo'ladigan birinchi turidir. Faoliyat davomida insonlar o'rtasida yangi-yangi munosabatlar va aloqalar shakllanadi. Demak, faoliyat va muloqot o'zaro chambarchas bog'liqdir..

**Tadqiqot maqsadi.** Ilmiy ishdan ko'zlangan maqsad maktabgacha yosh davrida bolani muloqotga o'rgatishning o'yin va xalq og'zaki ijodi, muloqot odobi shakllarini qo'shib olib borishning ahamiyatligini oshirish, shuningdek ta'lim faoliyatiga norasmiy muloqot elementlarini kiritish, didaktik, ijodiy, syujetli rolli o'yinlardan foydalanish, ularda muloqot tashkilotchisi rolini tarbiyachi emas, bolalar bajarishiga e'tiborni qarashdan iborat. Bola shaxsining uyg'un shakllanishi uchun o'yinning ahamiyati beqiyosdir.

Bola o'yin yordamida ba'zi maqsadlarni belgilashni o'rganadi va ularga erishishga intiladi. O'yin bolada ixtiyoriy aqliy jarayonlarni rivojlantiradi (xotira, diqqat va boshqalar). O'yinda emotsional dalda berish bola uchun qo'shimcha rag'batga aylanadi. O'yin davomida mantiqiy nutq, muloqot, nozik qo'l harakatlarini, shuningdek, obrazli va mavhum fikrlashni rivojlantirish osonlashadi. O'yin – bu bolaning o'zini namoyish qilishi va o'zini o'zi takomillashtirish usulidir. Har bir kishining o'z «Men»i atrofdagilar bilan bo'ladigan muloqot jarayonida shakllanadi. Shaxsning hayot yo'llari avval oilada, bog'cha, maktab, institut, ishxona, keksalar orasida, ya'ni guruh va jamoalarda rivojlanadi. Muloqotga bo'lgan ehtiyojimiz qondirilmasa, ongimiz ham rivojlanmaydi.

Kimlar bilandir bo'lgan muloqotdan qoniqish hosil qilamiz, ayrim hollarda esa qoniqmaslikni his qilamiz. Pedagogik muloqot bu — muloqot turlaridan biri bo'lib, pedagogik faoliyatda muhim o'rin tutadi. Muloqot — shaxslararo munosabatlarning asosiy ko'rinishi bo'lib, uning yordamida odamlar bir-birlari bilan o'zaro ruhiy jihatdan aloqa kirishadilar, o'zaro axborot almashadilar, bir-birlariga ta'sir o'tkazadilar, bir-birlarini his qiladilar, tushunadilar.

Muloqot muvaffaqiyatining negizi shaxsning ruhiy dunyosi, ehtiyojlari motivatsiyasi, xarakter xislati, individual-tipologik xususiyati, qobiliyati, e'tiqodi kabi fazilatlar, sifatlar namoyon bo'lishi, rivojlanishi hisoblanadi. Muloqot tashqi ijobiy ta'sirlar, namunalar asosida o'zini-o'zi tuzatish, qayta tarbiyalash, shaxsiy imkoniyatini ro'yobga chiqarish uchun puxta zamin hozirlaydi, komillik sari yetaklaydi. Muloqotga kirisha olmaslikning asosiy sababi — o'zini-o'zi ortiqcha yoki past baholash tufayli o'ziga va uni qurshab turgan odamlarga noto'g'ri munosabatdir.

Buning oldini olish imkoniyatlari mavjud bo'lib, asosan, quyidagilarga ahamiyat berish ijobiy samara beradi: 1) hamkorlik faoliyatida, muloqotlar tizimi orqali muloqot jarayonining barcha a'zolari o'rtasida insonparvarlik munosabatlarini tashkil qilish, emotsional muhitni taqqoslash imkoniyatini yuzaga keltirish; 2) muloqotda ichki munosabatlar tizimida har bir a'zoning qulay mavqei ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni



Date: 3<sup>rd</sup> December-2024

amalgama oshirish; 3) insonning muloqot xususiyatlari, maromi, usullari, shakllari to'g'risidagi axborotni egallashiga oid maxsus mashg'ulotlarni uyushtirish. 4) shaxslararo munosabatlar va muloqot usullariga mo'ljallangan ishbilarmonlik o'yinlari, psixodrama, trening tizimini yaratish.

**Foydalanilgan materiallar va usullar:** L.S.Vigotskiy, A.N.Leontev, A.R.Luriya, D.B.Elkonin tadqiqotlariga ko'ra, bolaning dastlabki ijtimoiy ehtiyojlaridan biri bu — muloqotga nisbatan ehtiyojdir. A.V.Zaporojes va M.I.Lisina izlanishlarida ta'kidlanishicha, bolalarning kattalar bilan muloqotga kirishish ehtiyoji 7 yoshgacha bir nechta bosqichlarda rivojlanib boradi: 1) e'tibor va hayrixohlikka ehtiyoj paydo bo'ladi; 2) kattalar bilan hamkorlik qilish ehtiyoji tug'iladi; 3) avvalgi barcha ehtiyojlarning kattalar tomonidan hurmat qilinishiga ehtiyoj tug'iladi; 4) maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada atrofdagilar bilan o'zaro bir-birini tushunish ehtiyoji vujudga keladi. Inson o'zini idora qilish, turli vaziyatlarda o'zini tutish fazilatlari o'zlashtirilayotgan davrda ba'zi bir qoidalarga rioya qilsa, hamkorlik jarayonida ma'lum yutuqlarga erishadi: 1. Ijtimoiy hodisalarning tashqi voqei bo'lishi ichki ruhiy holat va uning mazmunini aks ettirib ikki tomonlama aloqa tufayli mazkur jarayon yuzaga keladi. 2. Ixtiyoriy, faol diqqatning tashqi obyektlarga yo'naltirilganligi va to'planganligi turli omillar ta'siri tufayli samaradorlik darajasini pasaytiradi, asabiy holat ishchanlikni kamaytirib, muloqot maromiga putur yetkazadi. 3. Inson o'zini erkin, ozod, bemalol his etish hislatini o'zlashtirishi uchun jismoniy keskinlik, asabiy taranglik, aqliy zo'riqish orqali ko'zlangan maqsadiga yetishi mumkin.

**Tajriba natijalari va muhokamalar:** Maktabga kelish arafasida bolaning so'z boyligi o'z fikrini bayon eta oladigan darajada ortadi. Agar bu yoshdagi normal rivojlanayotgan bola o'z nutqida 500–600 so'zni ishlatasa, olti–yoshli bola 3000–7000so'zni ishlatadi. Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar nutqi asosan ot, fe'l, sifat, son va bog'lovchilardan iborat bo'ladi.

Bu yoshdagi bolalar o'z nutqlarida qaysi so'zlarni ishlatgani afzal-u, qaysilarini ishlatish mumkin emasligini farqlay oladilar. 6–7 yoshli bola o'z jumllarini murakkab gramatik tizimda tuza oladi. Bola butun bolalik davrida nutqni jadal ravishda egallab boradilar va nutqni o'zlashtirish ma'lum bir faoliyatga aylana boradi. 7–9 yoshli bolalarning o'ziga xos yana bir xususiyati bola nutqida o'z fikrini bayon etibgina qolmay, balki o'z suhbatdoshining diqqatini o'ziga jalb qilishini ham biladilar. Bu davrda yozma nutq ham shakllana boshlaydi.

Yozma nutq jumllarini to'g'ri tizimli va so'zlarni to'g'ri yozilgan ma'lum talablar qo'yilganligi bilan xarakterlanadi. Bola so'zlarni qanday eshitgan bo'lsa, shundayligicha yoza olmasligini bilishi, uchun to'g'ri talaffuz etishga va yozishga o'rgatishi zarur. Yozma nutqni egallashi asosida bolalarda turli matnlar haqidagi ma'lumotlar yuzaga keladi. Bu davrda yozma nutq endigina shakllana boshlaganligi bois, bolada hali o'zi yozgan fikrlarni so'z va harflarni nazorat etishi malakasi hali rivojlanmagan bo'ladi. Lekin unga ijod qilish imkoniyati beriladi.

Ushbu mustaqil ijodiy ish maktab yoshidagi o'quvchilarda berilgan mavzuni anglash, uning mazmunini aniqlash fikrini bayon etish uchun ma'lumot to'plash, muhim jihatlarini ajratib olish, uni ma'lum ketma-ketlikda bayon etish, reja tuzish malakasini



Date: 3<sup>rd</sup>December-2024

yuzaga keltiradi. Jumalarni to'g'ri tuzish, aynan shu mazmunga mos so'zlarni topish va ularni to'g'ri yozish, tinish belgilarini to'g'ri qo'yish, o'z holatlarini topa olish va to'g'irlash aqliy rivojlanishning ko'rsatkichlaridan hisoblanadi.

Bolalarni yoshlikdan, avvalo, oilada so'ngra ta'lim maskanlarida muloqotga o'rgatib boriladi. Muloqotga o'rgatishning usullaridan biri mashg'ulotlar tarzida bshakllantirishdir. Bolani bog'cha sharoitida tarbiyachi turli mashg'ulotlar o'tkazib muloqotga o'rgatadi. Avval elementar o'zini tutish, kattalarga qanday gapirish, salom berish, minnatdorchilik bildirish kabi usullarni tarkib topshiriladi. Maktab yoshi davrida va keyinchalik shaxsga ijtimoiy - psixologik treninglar tashkil qilish orqali muloqotga o'rgatiladi. Shaxsning o'zi bu usullarga ijobiy munosabat bildirishi, faol harakat qilishi zarur. Chunki shaxs muloqotda bo'lmasdan faoliyat subyekti sifatida ham, individual inson sifatida ham to'laqonli rivojlana olmaydi.

Ayni paytda didaktik o'yinlardan foydalanish, ularda muloqot tashkilotchisi rolini muallim emas, o'quvchilardan biri bajarishi. 2.E'tiborni javobning ijobiy jihatlariga qaratish. O'quvchilar o'rtoqlarining javoblarini xolisona baholashga maxsus o'rgatiladi, ayni paytda mayda - chuydalargacha e'tiborni qaratib, o'rtoqlarining javoblaridagi eng muvaffaqiyatli jihatlarini ajratib ko'rsatishni o'rganish. Kamchiliklarni qanday qilib yo'qotish haqida bahslashish, ya'ni kamchilikni bitta o'quvchining o'ziga aytish orqali ta'sir qilish. 3.Insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlar sharqda o'ziga xos xususiyatga ega.

**Xulosa:** Ushbu yozma muloqotimiz yakunida shuni aytishimiz mumkinki, ma'lumki, muloqotchanlik sifatlarini to'g'ri shakllantirish va kamchiliklarini bartaraf etishda ijtimoiy psixologik treninglarning ahamiyati juda katta. Chunki trening mashg'ulotlari o'quvchi shaxsini ichki psixologik imkoniyatlarini rivojlantirishga, muloqotchanlik uchun zarur bo'lgan ko'nikma va malakalarini hosil qilishga, talabalarni o'zlariga, o'z qobiliyatlariga ishonch hosil qilishga, o'quv faoliyatidagi aktivlikni oshirishga imkon beradi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:**

1. Ashurova, S., & Numonova, A. (2023). THE ROLE OF PSYCHOLOGY IN FORMING TEACHERS'PEDAGOGICAL ABILITY. Academia Repository, 2(11), 46-53.
2. Ashurova Sh.F. (2022) A HEALTHY LIFESTYLE IN UZBEK FAMILIES FROM THE POINT OF VIEW OF ISLAM RELIGION Emergent: JOURNAL OF EDUCATIONAL DISCOVERIES AND LIFELONG LEARNING (EJEDL) <https://ejedl.academiascience.org/index.php/ejedl/article/view/369> (52-56 p)
3. Ashurova.Sh.F Karimova M.N. (2023) Oilada o'smirlarning sog'lom turmush tarzi va oilaviy hayot haqidagi tasavvurlari shakllanishining pedagogik-psixologik omillari. Educational Research in Universal Sciences. OAK. Impact factor 363- 368-b
4. Karimova M.N. Ashurova.Sh.F, (2023) Professional ta'limda tahsil olayotgan qizlarni oilaviy hayotga tayyorlash va ularda sog'lom turmush tarzini shakllantirishning psixologik asoslari. Educational Research in Universal Sciences. OAK. 369-373-b



Date: 3<sup>rd</sup>December-2024

5. Baxtiyarovna, S. D., Orzugul, Q., & Sarvinoz, M. (2024). XORIJIY TILLARNI O 'RGANUVCHI O 'SPIRINLARDA OG 'ZAKI VA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI. Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies., 1(2), 22-26.
6. Baxtiyarovna, S. D., Nilufar, O., & Dildora, M. (2022). O'QITUVCHINING TARBIYACHI SIFATIDAGI KASBIY PEDAGOGIK MAHORATI. Scientific Impulse, 1(3), 393-396.
7. Erkinjon o'g'li, M. N. (2023). RAHBAR FAOLIYATIDA IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARNING BOSHQARUV JARAYONIGA TA'SIRI. Journal of new century innovations, 28(3), 156-159.
8. Ziyat, O., & Nafosat, S. (2023). PSIXOLOGIYADA ONG VA ONG HAQIDAGI NAZARIYALAR. Scientific Impulse, 1(8), 857-860.
9. Hasanboy, A. (2023). Socio-psychological problems of children in migrant families and their solutions. In BIO Web of Conferences (Vol. 65, p. 06005).
10. Нуралиева, Д., & Абдусаматов, Х. (2021). Социально-психологические особенности услуг для разводящихся семей. Общество и инновации, 2(10/S), 493-498.

